

KÖNYVISMERTETÉS

BABAI Dániel, MOLNÁR Ábel és MOLNÁR Zsolt: *„Ahogy gondolzza, úgy veszi hasznát”. Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben. Traditional ecological knowledge and land use in Gyimes (Eastern Carpathians)*. — MTA Bölcsésztudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet és MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézet, Budapest–Vácrátót, 2014, 173 pp. ISBN 978-963-9627-75-8

„A gyimesi táj gyönyörű, különösen nyáron, amikor az erdei kaszálók, mezők virágokkal, vadvirággal teli vannak, ráadásul ilyenkor nem lehet elmondani, mennyi szép színű virág van, egyik szebb a másiknál. A hegyi széna és a szépség azonban nem magától terem, ember és természet együttműködésének nagyszerű eredménye. Mindennek kell a kúrálás – tartják a gyimesiek. Extenzív gazdálkodásuk így fordította termőre, és tartja fenn a bő szénát adó, de közben természeti kincsekben is gazdag, emellett nagy kulturális értéket is jelentő gyimesi tájat.” – A rendkívül szép kivitelezésével is tartalmához méltó könyv borítóján olvasható sorok tökéletesen összegzik annak szövegben és képekben is összehangzón (harmonikusan) megfogalmazott belvilágát. Ez pedig a leghegyvidéki magyar népcsoport, a gyimesi csángók körében folytatott, másfél évtizedes terepi és feldolgozó kutatómunka igen értékes gyümölcse! A mintegy száz adatközlőt megszólító gyűjtés jelentős részben Babai Dániel (MTA BTK NI), a témakörben idén MTA doktori fokozatot szerzett, iskolateremtő kutató, Molnár Zsolt (MTA ÖK ÖBI) egyik legtehetségesebb tanítványának érdeme, Molnár Ábel pedig a jelenkori gyimesi tájlelet gyakran művészi értékű fényképes megörökítésével vált szinte egyenrangú társszerzővé. (Igen találóak, tételmondat-szerűek a képaláírások is!)

Molnár Zsoltnak és a körülötte kialakult etnobiológiai-etnoökológiai műhelynek köszönhetően a hazai szakközönség előtt egyre kevésbé kell részletezni a hagyományos ökológiai tudás újrafelfedezésének és hasznosításának jelentőségét. A kötethez írt ajánlásában a Hagyományok Háza Népművészeti Műhelyének (Köz-művelődési Társaság) igazgatója, Agócs Gergely egyenesen „a gyimesi mélység feltárásaként” súlyozza a szerzők teljesítményét, kiemelve, hogy „a könyv egyik legfontosabb tanulsága is e sajátos, sokszínű kölcsönhatás feltárásában körvonalazódik: a gyimesi táj feltűnően magas szintű biodiverzitásának fenntartásában erősen közrejátszott a gyimesi ember autochton műveltségének, kulturális diverzitásának megőrzése. ...ha van a mára szenttelen elidegenedésben gyengélkedő »magas kultúrának« ellentétpárja, s azt a hagyományos műveltségben kell felismernünk, akkor az nem lehet »alacsony«, hanem csakis mélységesen mély.” (E gondolatot előbbinek más szövegkörnyezete mellett is érdemes összevetni Hamvas Béla 20. század közepi *Scientia Sacra*-jának (a. m. Szent Tudás) Őskori és újkori kultúra című fejezetével,

valamint a Molnár Zsolt meghívására nemrégiben hazánkban járt, az ismertett kötetben is bőven idézett Fikret Berkes 20. század végi, Sacred Ecology című művének szellemével.) A könyv másik, „Régi tudás, új üzenettel” című ajánlásának zárszavában Demeter László, a közeli, csíki tájban gazdálkodó biológus szellemi bravúrnak tartja, hogy a szerzők „egy régóta ismert és kutatott népcsoport kultúrájában új kincset, új mondanivalót találtak, amely nemcsak a magyarság, hanem a nagyvilág számára is értékes üzeneteket hordoz.”

Az ajánlások utáni – az adatközlőknek fényképes emléket is állító – köszönetnyilvánítást az alábbi fejezetek követik. *Bevezetés*: A hagyományos ökológiai tudás; A hagyományos ökológiai tudás dokumentálása; Rátalálás Gyimesre; A gyimesi táj a helyiek, a csángók szemével; A gyimesi táj története a történeti térképek és írásos források tükrében; A gyimesi táj története a szájhagyomány tükrében. – *Népi élő- és termőhelyek Gyimesben* [esetleg lehetett volna így: Népi élő- és termőhelyismeret Gyimesben]: Bevezető gondolatok; A kaszálórétek növényvilága: bennvaló és kinnvaló kaszálók (és legfontosabb növényfajai; ~ a továbbiakban is); Reglők (legelők); Selymékes (tepsányos) és mocsaras helyek; Erdők (bükkösök és lucosok); Veszes helyek (vágásnövényzet); Szántók; A patakok folyton változó világa; Kertek mentén; Sziklagyepek virágai. – *Extenzív* [magyarán: külterjes; BL] *gazdálkodás erdőn-mezőn – az évkör*: Bevezető gondolatok; Benn- és kinnvaló kaszálók; Reglők (legelők); Erdők; Szántók. – *Összefoglalás és kitekintés*: Gondolatok a gyimesi hagyományos ökológiai tudásról; A hagyományos ökológiai tudás és a természetvédelem [„Sajnos az EU agrártámogatásai veszélyeztetik a használat sokféleségét.” – kiemelés: BL]; Záró gondolatok. – *Függelék*: Gyimesi növénynevek (215 taxonhoz 422 népi név); Gyimesi élőhelynevek (130 féléhez 217 név). – *Felhasznált és ajánlott irodalom* (258 tétel).

A kötet záró gondolatainak hangulatát kísérő növényfénykép idézte fel, hogy évszázadok gyimesi (és moldvai) csángó őseihez hasonlóan ez ismertetés írójának is – aki egy kicsit maga is kutatott Gyimesben – többször volt alkalma megjárni a Széphavas csúcsát, s az azóta újra felépült Szentlélek kápolnához vezető út mogyoróbokrainak tövében megcsodálni az Európa-szerte kipusztulóban lévő Boldogasszony papucsát. Napjaink szinte mindenhová elérő, többnyire káros irányú, gyorsuló változásaival szembesülve biztosra vehetjük, hogy az itt ismertett kötet korszakos jelentőségű segítséggel szolgál ahhoz, hogy e magasztos jelképnövény, a kies otthonná alakított fenséges táj és állhatatos ősi népe fennmaradhasson, mintául szolgálva más vidékek természeti, föld- és ember-művelési (kulturális) sokféleségének megtartásához is. Mert miként azt a Hagyományok Háza nyár közepi, együttműködő (interaktív) plakát-körkérdésére a Művészetek Völgye Folk udvarában felírtam: számomra a hagyomány az ősökkel való folytonosság felemelő érzetét jelenti.

BALOGH Lajos (Szombathely)